

II. Практика ЄСПЛ як орієнтир на шляху до утвердження стандартів справедливого суду

Роман Бараннік

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1202-5535>
0667202628roman@gmail.com

Оксана Кучинська

докторка юридичних наук, професорка,
заслужена юристка України,
професорка кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3464-4798>
oksana.kuchynska@knu.ua

УДК 343.1

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ОРІЄНТИР У ЗАСТОСУВАННІ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ

Анотація. У рамках розвитку доктринального розуміння кримінального процесу особливої актуальності набуває проблема використання оціночних понять. Оціночні поняття традиційно не мають чітких нормативних меж і потребують тлумачення в кожному конкретному випадку правозастосування. Їхня невизначеність створює ризики для реалізації принципу верховенства права і його складового принципу – правової визначеності, передбачуваності правозастосування та захисту прав людини. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах правової трансформації та євроінтеграційного курсу України, що передбачає узгодження національного законодавства з європейськими стандартами.

Метою статті є дослідження ролі практики Європейського суду з прав людини у тлумаченні та застосуванні оціночних понять у кримінальному процесі, а також з'ясування способів, за допомогою яких така практика може слугувати орієнтиром для національного правозастосування.

У статті проаналізовано нормативну природу оціночних понять, що застосовуються в кримінальному процесі України (зокрема, “розумний строк”, “обгрунтована підозра”, “достатні підстави”, “справедливий суд”, “необхідність тримання під вартою”), та встановлено, що їх зміст у більшості випадків не визначений на рівні законодавства. Автори обгрунтовують, що саме практика ЄСПЛ є ключовим компенсаторним механізмом, який уможливорює тлумачити оціночні поняття відповідно до принципів верховенства права, правової визначеності.

ності та заборони свавільного втручання держави. У статті розглянуто конкретні прецеденти ЄСПЛ (справи *Sunday Times v. UK*, *Fox, Campbell and Hartley v. UK*, *Letellier v. France*, *Liivik v. Estonia* та ін.), у яких Суд формує сталі підходи й орієнтири до тлумачення і застосування оцінних категорій. Визначено, що практика ЄСПЛ виконує стабілізаційну, методологічну та орієнтувальну функції в правозастосуванні, сприяючи єдності судової практики та зміцненню гарантій здійснення справедливого судочинства.

У статті узагальнено, що для ефективного застосування оцінних понять необхідним є впровадження підходів, сформованих ЄСПЛ, в українську правозастосовну практику. Це дасть змогу досягти балансу між гнучкістю правового регулювання та правовою визначеністю, а також зміцнити механізми захисту прав особи в кримінальному провадженні.

Ключові слова: оцінні поняття; кримінальний процес; кримінальне провадження; практика ЄСПЛ; захист прав людини; права, свободи та законні інтереси учасників; судова практика; судовий розгляд.

У сучасному правозастосуванні дедалі більшого значення набувають оцінні поняття як особливі правові конструкції, зміст яких не має фіксованих меж і потребує інтерпретації в кожному конкретному випадку. Вони широко застосовуються як у національному, так і в міжнародному праві. Свого розвитку вони набувають і завдяки положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Яскравим прикладом оцінних понять є закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) поняття: “складність кримінального провадження”, “розумний строк”, “справедливий суд”, “необхідність застосування запобіжного заходу”, “достатні підстави” та ін.¹ Їх використання, з одного боку, забезпечує гнучкість реагування на обставини конкретного кримінального провадження, однак водночас створює ризики неоднозначного тлумачення, правової невизначеності та навіть свавільного втручання держави в права особи.

В умовах таких викликів особливу роль відіграє практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд), яка формує орієнтири тлумачення оцінних категорій на основі принципів верховенства права, правової визначеності та справедливості. Вона сприяє єдності підходів до розуміння загальних формулювань, особливо за відсутності чітких законодавчих дефініцій або за розбіжності в національному правозастосуванні.

Для України, що перебуває у процесі правової трансформації та європейської інтеграції, звернення до стандартів ЄСПЛ має особливу актуальність. Наявна слідча й судова практика свідчить про нерівномірність застосування оцінних понять насамперед у питаннях затримання, доступу до правової допомоги, допустимості доказів, розумних строків розгляду справи, відкритості судового процесу та інших. Урахування позицій ЄСПЛ у цих випадках сприяє гармонізації національної практики із загальноєвропейськими стандартами, підвищує якість судових рішень і посилює гарантії справедливого судочинства. Крім того, реформи у сфері кримінального процесу, що реалі-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (дата звернення 22.07.2025).

зуються в контексті євроінтеграції, передбачають адаптацію кримінального провадження до стандартів ЄСПЛ.

Відповідно до ч. 4 і ч. 5 ст. 9 КПК України у разі колізії між його положеннями та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються положення таких договорів, а саме законодавство підлягає застосуванню з урахуванням практики ЄСПЛ. Згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” Конвенція, а також рішення ЄСПЛ є джерелами права для судів². Це не лише підкреслює відкритість української правової системи до міжнародних стандартів, а й установлює обов'язок орієнтуватися на практику Суду при тлумаченні та застосуванні норм кримінального процесу. В умовах відсутності чітких дефініцій оціночних понять у національному законодавстві саме ЄСПЛ виконує стабілізуючу й тлумачну функцію для забезпечення правової визначеності, ефективного захисту прав людини й узгодження української правозастосовної практики з європейськими правовими орієнтирами.

Проблематика оціночних понять уже тривалий час перебуває в центрі уваги юридичної науки. Питання їхнього визначення, застосування та впливу на правозастосування досліджували такі українські вчені, як О. Капліна, В. Касинюк, Е. Кісілюк, К. Оробець, О. Пашенко, В. Пітецький, О. Смаглюк, І. Тітко, О. Ус, Є. Фролов, С. Харитонов, С. Шапченко, О. Юхно та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, наукові підходи до оцінки цих понять залишаються різними – від критики їх використання – до визнання їх важливою складовою правового регулювання.

Водночас вітчизняна наука активно досліджує питання впровадження європейських стандартів прав людини в українське законодавство і судову практику. Цим аспектам присвячено праці М. Гребенюка, Л. Грицаєнко, В. Завгороднього, В. Короля, В. Львовичкіна, А. Марченка, О. Кучинської, П. Пушкаря, Т. Фулей, В. Юрчишина. Їхні дослідження сприяли формуванню підходів до розуміння практики ЄСПЛ як орієнтира для розвитку кримінального процесу в Україні.

Попри це, комплексне вивчення взаємозв'язку між застосуванням оціночних понять і практикою ЄСПЛ лишається недостатньо опрацьованим у науковій літературі. Саме тому поглиблене дослідження цієї проблематики видається актуальним як для теорії права, так і для вдосконалення практики кримінального провадження в Україні.

Відповідно метою статті є з'ясування ролі практики Європейського Суду з прав людини у тлумаченні та застосуванні оціночних понять, а також

² Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>> (дата звернення 22.07.2025).

виявлення механізмів, за допомогою яких така практика може виступати орієнтиром для національного правозастосування в Україні.

Дослідження правової природи та особливостей застосування оціночних понять фокусується на взаємозв'язку між необхідністю гнучкості правових конструкцій і ризиком правової невизначеності. У цьому контексті особливого значення набуває можливість їх нормативної, доктринальної або судової конкретизації з метою гарантування основоположних принципів правосуддя, передбачуваності та законності правозастосування.

Цей підхід відображено й у наукових дослідженнях, присвячених вивченню походження та функціонування оціночних категорій у кримінальному процесі. Так, І. Тітко у своїй монографії підкреслює, що значна частина таких понять у кримінальному процесуальному праві України має міжнародне походження, зокрема походить із Загальної декларації прав людини 1948 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., а також Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У цьому контексті вчений звертає увагу на такі правові конструкції, як “поводження, що принижує гідність”, “справедливий розгляд”, “достатньо часу та можливостей для захисту”, “невиправдана затримка”, “виняткові обставини” та інші, наголошуючи на їхній оціночній природі й потребі тлумачення на рівні судової практики³.

Подібної позиції дотримується й О. Капліна, яка, досліджуючи проблематику тлумачення норм кримінального процесуального права, підкреслює, що саме невизначеність оціночних понять становить джерело ризиків для реалізації прав людини. На її думку, поняття, що використовуються в установленому загальнозрозумілому значенні, не потребують додаткової дефініції. Водночас ті, що допускають багатозначність або мають міжгалузеву природу, повинні отримати нормативне визначення або бути конкретизовані через стабільну судову практику⁴.

Професор О. Юхно у своїй праці зазначає, що сучасний КПК України містить велику кількість понять оціночного характеру, таких як “розумні строки”, “достатні підстави”, “обґрунтована підозра”, “достатні докази” тощо. Частина з них має обмежене законодавче розкриття або взагалі позбавлена конкретних орієнтирів для застосування. У цьому контексті науковець наголошує, що використання подібних дефініцій є допустимим лише за наявності чітких інструментів їх конкретизації. У протилежному випадку це призводить до непередбачуваності правозастосовної діяльності, порушення принципів змагальності, рівності сторін і справедливості судового процесу⁵.

³ І Тітко, *Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України* (Право 2010).

⁴ О Капліна, ‘Правозастосовне тлумачення судом норм кримінального процесуального права’ (автореф дис д-ра юрид наук, 2009).

⁵ О Юхно, ‘Теоретичні та прикладні проблемні питання щодо оціночних понять у чинному КПК України та шляхи їх удосконалення’, *Проблеми теорії та практики кримінального провадження: матеріали кругл. столу* (м. Харків, 17 черв. 2021 р.) (В Сокурєнко (голова редкол), ХНУВС 2021) 79–83.

Цей висновок безпосередньо перегукується з підходами ЄСПЛ, який у своїй практиці не лише визнає допустимість використання оціночних понять у кримінальному провадженні, а й вимагає їх конкретизації через сталі правові критерії. Саме тому практика ЄСПЛ може й повинна розглядатися як ключовий компенсаторний механізм у тих випадках, коли національне законодавство залишає зміст оціночних понять відкритим або суперечливим.

К. Оробець, досліджуючи проблему оціночних понять через аксіологічний підхід, розкриває їх не лише як лінгвістичні чи юридично-технічні конструкції, а як інструменти фіксації ціннісного ставлення до суспільно значущих або небезпечних явищ. У його дослідженні виокремлюються такі базові елементи оціночного поняття: предмет оцінки, критерії оцінки, аксіологічна шкала (цінність / антицінність) та межі оцінки. Вчений переконливо доводить, що саме об'єктивна й стабільна судова практика (зокрема, практика ЄСПЛ) є одним з головних засобів уникнення свавільного правозастосування, оскільки встановлює контрольовані та відтворювані критерії інтерпретації⁶.

Подібну позицію поділяє й О. Ус, який наголошує на неприпустимості абсолютної свободи розсуду під час застосування оціночних понять. На його думку, тлумачення таких понять має відбуватися з урахуванням не лише змісту норм, а й загально визнаних стандартів правозастосування, які закріплені у практиці міжнародних судових інституцій, передусім ЄСПЛ⁷.

Ми переконані, що в контексті застосування оціночних понять важливим стає не лише їх конкретизація на рівні законодавства чи судової практики, а й вироблення спільних підходів до їх застосування, що забезпечить належний баланс між гнучкістю правових конструкцій і принципом правової визначеності.

Особливого значення у цьому контексті набуває практика Європейського суду з прав людини, яка виконує функцію стабілізації: вона не тільки формує стандарти тлумачення загально визнаних категорій, а й визначає допустимі межі їх застосування. Суд послідовно наголошує, що норма права повинна бути сформульована так, аби особа могла орієнтуватися у своїй поведінці та оцінювати можливі правові наслідки.

Питання застосування оціночних понять безпосередньо пов'язане з принципом правової визначеності, який, як за практикою ЄСПЛ, так і відповідно до тлумачення Венеційської комісії, є одним із фундаментальних елементів верховенства права⁸. У рішенні у справі *Санді Таймс проти Спо-*

⁶ К. Оробець, 'Оціночні поняття у кримінальному праві: аксіологічний підхід' [2021] 11 Jurnalul juridic national: teorie și practică 63–68.

⁷ О. Ус, 'Кваліфікація злочину, склад якого містить оціночну ознаку' [2018] 2(2) Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки 63–67.

⁸ Доповідь про правовладдя, CDL-AD(2011)003rev, ухвалена Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.) <[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=file=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=file=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)> (дата звернення 22.07.2025).

лученого Королівства (1979)⁹ ЄСПЛ підкреслив, що правова норма не може вважатися законом у розумінні Конвенції, якщо вона не дозволяє особі з достатнім ступенем передбачуваності визначити наслідки своєї поведінки. При цьому Суд визнав припустимість певної частки “невизначеності”, якщо особа може з розумним ступенем точності прогнозувати наслідки (п. 49–50). Аналогічний підхід підтверджено в рішенні *Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства* (1999)¹⁰, де наголошено, що навіть за умов суддівського тлумачення його межі не можуть бути настільки широкими, щоб створювати непередбачуваність. Відсутність чітких орієнтирів, як зазначає Суд, призводить до свавільного застосування закону, підриває принцип правової визначеності та довіру до правосуддя.

У справі *Сілвер та інші проти Сполученого Королівства* (1983)¹¹ ЄСПЛ підкреслив, що закони можуть містити певну гнучкість, однак їх формулювання мають бути достатньо ясними, щоб запобігати свавіллям (п. 87). Так само у *Лійвік проти Естонії* (2009) Суд знову звернув увагу на небезпеку “широких і нечітких понять”¹², констатувавши порушення ст. 7 Конвенції через відсутність чіткого визначення поняття “значна шкода”. ЄСПЛ підкреслив, що норма повинна бути сформульована так, щоб особа могла з розумним ступенем точності передбачити правові наслідки своєї поведінки, оскільки розмитість чи нестабільність тлумачення створює ризик свавілля з боку органів правозастосування.

Водночас ЄСПЛ послідовно наголошує, що абсолютна точність законодавства є недосяжною, оскільки мова права повинна залишати простір для тлумачення. Так, у справі *S.W. проти Сполученого Королівства* (§ 36)¹³ Суд підкреслив, що закони можуть містити певну невизначеність, зумовлену необхідністю їх застосування до змінних обставин, однак ця невизначеність не повинна позбавляти особу можливості передбачити наслідки своїх дій. Аналогічний підхід висловлено у справі *Коккінакіс проти Греції* (§ 52)¹⁴, де ЄСПЛ наголосив, що норми можуть містити загальні формулювання, але їх зміст і межі застосування повинні бути визначеними через судову практику таким чином, щоб забезпечити юридичну визначеність і захист від свавілля.

Ці підходи набувають особливої ваги для української правозастосовної практики, де вказані категорії не мають законодавчих дефініцій, а стандар-

⁹ *Sunday Times v. United Kingdom*. European Court of Human Rights. App. 6538/74. Judgment. 26 April 1979 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>> (accessed 13.07.2025)

¹⁰ *Hashman and Harrup v. the United Kingdom*. European Court of Human Rights. App. 25594/94. Judgment. 25 November 1999 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58365>> (accessed 19.07.2025).

¹¹ *Silver and others v. the United Kingdom*. European Court of Human Rights. Apps 5947/72, 6205/73, 7052/75... Judgment. 25 March 1983 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57577>> (accessed 19.07.2025).

¹² *Liivik v. Estonia*. European Court of Human Rights. App 12157/05. Decision. 12 February 2008 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85151>> (accessed 19.07.2025).

¹³ *S.W. v. the United Kingdom*. European Court of Human Rights. App 20166/92. Decision. 14 January 1994 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57985>> (accessed 19.07.2025).

¹⁴ *Kokkinakis v. Greece*. European Court of Human Rights. App 14307/88. Judgment. 25 May 1993 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57827>> (accessed 19.07.2025).

ти їх тлумачення залишаються нерозробленими. Як справедливо зауважує Ю. Хім'як, практика ЄСПЛ, зокрема у справі *Liivik v. Estonia*, чітко демонструє, що застосування надто розмитих критеріїв, таких як “значна шкода” чи “моральна шкода”, без належної конкретизації може бути визнане таким, що суперечить вимогам Конвенції¹⁵.

Одним із найчутливіших питань кримінального процесу є обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Відповідно до ст. 177 КПК України підставами для обрання такого заходу є ризики ухилення підозрюваного чи обвинуваченого від правосуддя, незаконного впливу на свідків, знищення доказів або вчинення нового кримінального правопорушення. Усі ці критерії є оціночними поняттями за своєю природою, що відкриває можливості для формального, а інколи й свавільного їх застосування. Як результат – порушення прав учасників кримінального провадження.

Європейський суд з прав людини у справі *Вемгофф проти Німеччини* (27 червня 1968 р., § 12) зазначив, що тримання особи під вартою допустиме лише за наявності “відповідних і достатніх підстав”, які виправдовують таке втручання з огляду на конкретні обставини справи¹⁶. Цю позицію Суд підтвердив у справі *Ягджи та Саргін проти Туреччини* (8 червня 1995 р., § 52), наголосивши, що за відсутності таких підстав особа має бути звільнена й перебувати на волі до судового розгляду¹⁷.

Серед обставин, що можуть вважатися належним виправданням тримання під вартою, ЄСПЛ виокремлює: ризик ухилення від правосуддя, небезпеку перешкоджання встановленню істини (зокрема, тиск на свідків чи знищення доказів), вчинення нових правопорушень або загрозу громадському порядку (*Летельє проти Франції*, 26 червня 1991 р., § 51). Водночас посилення лише на тяжкість обвинувачення, абстрактні припущення чи шаблонні формулювання не можуть слугувати достатнім обґрунтуванням для обмеження свободи особи¹⁸. ЄСПЛ наголошує, що суди зобов'язані кожного разу індивідуально оцінювати ситуацію, наводити переконливі аргументи на користь застосування тримання під вартою та перевіряти можливість застосування альтернативних запобіжних заходів.

Поняття “обґрунтована підозра” (*reasonable suspicion*) є одним із ключових оціночних проваджень у кримінальному провадженні, особливо при вирішенні питань про затримання чи обрання запобіжного заходу. Його особливість полягає в тому, що воно не має законодавчо закріпленого визначення, але водночас виконує критично важливу функцію гаранту-

¹⁵ Ю Хім'як, ‘Оціночні кримінально-правові поняття та вимога визначеності закону у рішеннях Європейського суду з прав людини’ [2011] 2 Вісник Національної академії прокуратури України 65–70

¹⁶ *Wemhoff v. Germany*. European Court of Human Rights. App 2122/64. Judgment. 27 June 1968 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57595>> (accessed 19.07.2025).

¹⁷ *Yagci and Sargin v. Turkey*. European Court of Human Rights. Apps 16419/90, 16426/90. Judgment. 08.06.1995 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57938>> (accessed 19.07.2025).

¹⁸ *Letellier v. France*. European Court of Human Rights. App 12369/86. Judgment. 26 June 1991 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57678>> (accessed 19.07.2025).

вання прав учасників провадження. У справі *Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства* (1990, § 32) ЄСПЛ підкреслив, що “обґрунтована підозра” не може ґрунтуватися виключно на внутрішніх переконаннях чи припущеннях правоохоронців. Її має підтверджувати сукупність фактів або інформації, яка б переконала об’єктивного спостерігача у можливій причетності особи до вчинення правопорушення¹⁹.

Отже, ЄСПЛ сформулював підхід, який одночасно виконує дві функції: забезпечує ефективний контроль за втручанням держави в права особи та визначає межі допустимого тлумачення цієї категорії, запобігаючи її свавільному чи надмірно розширеному застосуванню. Цей підхід ґрунтується на принципах правової визначеності, обґрунтованості й неупередженості й зобов’язує органи влади ретельно обґрунтовувати рішення про обмеження особистої свободи.

Практика ЄСПЛ щодо тлумачення поняття “обґрунтована підозра” демонструє, що навіть у ситуаціях, які за своєю природою передбачають певну дискретність правозастосування, застосування оціночних категорій не повинно виходити за межі, установлені принципами правової визначеності та захисту прав людини. Обрана стратегія важлива і для інших сфер кримінального провадження, де використовуються оціночні поняття, зокрема такі, як “істотна шкода” чи “тяжкі наслідки”, застосування яких в українській практиці часто залишається поза межами чітких критеріїв.

Питання дотримання розумного строку розглянуто у справі *Матцнеттер проти Австрії* (1969), яка стала основоположною для формування підходів Суду до оцінки цієї категорії²⁰. ЄСПЛ наголосив, що вирішення питання про відповідність тривалості провадження вимогам Конвенції не може бути зведене до формального підрахунку часу. Натомість застосовується комплексний підхід, що враховує низку обставин кожної конкретної справи. Серед них Суд визначив такі основні критерії:

1. Складність справи – аналізується характер обвинувачень, обсяг доказів, кількість епізодів, процесуальні труднощі та інші аспекти, що могли об’єктивно впливати на тривалість розгляду.

2. Поведінка заявника – оцінюється, чи сприяв заявник затягуванню розгляду справи, чи, навпаки, використовував свої права сумлінно та активно захищав свої інтереси.

3. Дії органів влади – Суд звертає увагу на ефективність і оперативність дій органів слідства, прокуратури та суду, а також на наявність чи відсутність невинуватих затримок з їхнього боку.

¹⁹ Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom. European Court of Human Rights. Apps 12244/86, 12245/86, 12383/86. Judgment. 30 August 1990 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57721>> (accessed 19.07.2025).

²⁰ Matznetter v. Austria. European Court of Human Rights. App 2178/64. Judgment. 10 November 1969 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57537>> (accessed 19.07.2025).

Надалі ці підходи підтверджені, зокрема, у справах *Кеніг проти Німеччини* (1978)²¹, *Бухгольц проти Німеччини* (1981)²², *Фрайдлендер проти Франції* (2000)²³ і стали основою стабільної позиції ЄСПЛ щодо “розумного строку”.

Особливо важливою є теза Суду про те, що навіть незначні затримки, які самі по собі могли б здаватися несуттєвими, у сукупності можуть порушувати Конвенцію, якщо вони негативно впливають на якість правосуддя. Це підкреслює відповідальність держави за належну організацію кримінального провадження та недопущення безпідставного затягування процедур, що має стати одним із ключових орієнтирів для української правозастосовної практики.

Ці критерії були сприйняті й адаптовані в національному кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема через положення статей 28, 114, 197 та інших КПК України, що стосуються строків досудового розслідування, судового розгляду, тримання під вартою. Водночас практика їх застосування залишається нерівномірною, що потребує подальшого врахування позицій ЄСПЛ для запобігання свавільним затягуванням процесуальних строків та зміцнення гарантій ефективного судочинства, що послугує належному утвердженню й реалізації прав учасників кримінального провадження.

Висновки. Оціночні поняття є невід’ємним елементом юридичної техніки, що дає змогу гнучко адаптувати правозастосування до обставин конкретної справи. Водночас їх використання без належної нормативної або судової конкретизації створює серйозні ризики для дотримання принципів правової визначеності, передбачуваності та заборони свавільного втручання держави у права особи. У кримінальному процесі ці ризики особливо загрозливі, оскільки йдеться про обмеження фундаментальних прав – свободи, недоторканності особи.

Наукова доктрина (Юхно, Оробець, Капліна, Безруков та ін.) переконливо обґрунтовує, що лише через системну практику тлумачення та вироблення критеріїв застосування можна забезпечити правову визначеність при використанні оціночних категорій. У цьому контексті саме практика Європейського суду з прав людини виступає найбільш авторитетним джерелом правових стандартів. Отже, ЄСПЛ водночас визнає, що закон не може бути абсолютно точним і допускає вживання певних формулювань, які залишають простір для тлумачення. Однак межі такого тлумачення мають бути визначені як у самій нормі, так і через судову практику, що забезпечує однаковість її застосування. Суд фактично пропонує збалансовану форму між

²¹ König v. Germany. European Court of Human Rights. App 6232/73. Judgment. 28 June 1978 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57512>> (accessed 19.07.2025).

²² Buchholz v. Germany. European Court of Human Rights. App 7759/77. Judgment. 6 May 1981 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57451>> (accessed 19.07.2025).

²³ Frydlander v. France. European Court of Human Rights. App 30979/96. Judgment. 27 June 2000 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58762>> (accessed 19.07.2025).

необхідністю гнучкості правового регулювання та вимогою правової визначеності.

Значення практики ЄСПЛ у цій сфері полягає в тому, що Суд не лише констатує порушення Конвенції у конкретних справах, а й розробляє методологічні підходи до тлумачення оціночних понять, встановлює критерії, які надалі застосовуються як у міжнародному, так і в національному правозастосуванні. Зокрема, у рішеннях Суду щодо таких понять, як “обґрунтована підозра”, “розумний строк”, “необхідність у демократичному суспільстві”, “відповідні і достатні підстави” простежується системна робота над виробленням чітких орієнтирів для їх застосування. Зокрема, вони ґрунтуються на принципах правової визначеності; тесті пропорційності під час обмеження прав; вимозі обґрунтування рішень, що базуються на оціночних поняттях; забезпеченні ефективного захисту прав особи.

Для України, яка перебуває в процесі гармонізації національного права з європейськими стандартами, ці підходи мають не лише методологічне, а й практичне значення. Імплементація позицій ЄСПЛ у кримінальне процесуальне право сприяє зміцненню гарантій прав людини, забезпеченню єдності судової практики та підвищенню рівня правового захисту особи.

Врахування рішень ЄСПЛ має стати не декларативним, а дієвим механізмом забезпечення якості кримінального провадження, зміцнення правової визначеності й ефективного захисту прав людини в Україні.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Titko I, *Otsinni poniattia u kryminalno-protseusualnomu pravi Ukrainy* (Pravo 2010) (in Ukrainian)

Journal articles

2. Khim'iak Yu, 'Otsinochni kryminalno-pravovi poniattia ta vymoha vyznachenosti zakonu u rishenniakh Yevropeiskoho sudu z prav liudyny' [2011] 2 *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy* 65–70 (in Ukrainian).
3. Orobets K, 'Otsinochni poniattia u kryminalnomu pravi: aksiolohichni pidkhid' [2021] 11 *Jurnalul juridic national: teorie si practică* 63–68 (in Ukrainian).
4. Us O, 'Kvalifikatsiia zlochynu, sklad yakoho mistyt otsinochnu oznaku' [2018] 2(2) *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriia: Yurydychni nauky* 63–67 (in Ukrainian).

Theses

5. Kaplina O, 'Pravozastosovne tлумachennia sudom norm kryminalnoho protseusualnoho prava' (avtoref dys d-ra yuryd nauk, 2009) (in Ukrainian).

Conference papers

6. Yukhno O, 'Teoretychni ta prykladni problemni pytannia shchodo otsinochnykh poniat u chynnomu KPK Ukrainy ta shliakhy yikh udoskonalennia', *Problemy teorii ta praktyky kryminalnoho provadzhennia: materialy kruhl. stolu (m. Kharkiv, 17 cherv. 2021 r.)* (V Sokurenko (holova redkol), KhNUVS 2021) 79–83.

Roman Barannik
Oksana Kuchynska

THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS A GUIDELINE FOR THE APPLICATION OF EVALUATIVE CONCEPTS

ABSTRACT. Within the framework of developing a doctrinal understanding of criminal procedure, the issue of using evaluative concepts is becoming particularly relevant. Evaluative concepts traditionally do not have clear normative boundaries and require interpretation in each specific case of law enforcement. Their uncertainty creates risks for the implementation of the principle of the rule of law and its constituent principles of legal certainty, predictability of law enforcement and protection of human rights. This problem is particularly important in the context of Ukraine's legal transformation and European integration course, which involves bringing national legislation into line with European standards.

The purpose of this article is to examine the role of the European Court of Human Rights in interpreting and applying evaluative concepts in criminal proceedings, as well as to identify ways in which such practice can serve as a guide for national law enforcement.

The article analyses the normative nature of evaluative concepts used in criminal proceedings in Ukraine (in particular, "reasonable time", "reasonable suspicion", "sufficient grounds", "fair trial", "necessity of detention") and establishes that their content is in most cases not defined at the legislative level. The authors argue that it is the practice of the ECHR that is the key compensatory mechanism that allows evaluative concepts to be interpreted in accordance with the principles of the rule of law, legal certainty and the prohibition of arbitrary state interference. The article examines specific precedents of the ECHR (cases *Sunday Times v. UK*, *Fox, Campbell and Hartley v. UK*, *Letellier v. France*, *Liivik v. Estonia*, etc.), in which the Court forms consistent approaches and guidelines for the interpretation and application of evaluative categories. It is determined that the practice of the ECHR performs stabilising, methodological and guiding functions in law enforcement, contributing to the unity of judicial practice and strengthening guarantees for the implementation of fair trial.

The article concludes that for the effective application of evaluative concepts, it is necessary to introduce the approaches developed by the ECHR into Ukrainian law enforcement practice. This will allow achieving a balance between the flexibility of legal regulation and legal certainty, as well as strengthening the mechanisms for protecting the rights of individuals in criminal proceedings.

KEYWORDS: evaluative concepts; criminal process; criminal proceedings; ECHR practice; protection of human rights; rights, freedoms and legitimate interests of participants; judicial practice; trial.